

Талипов Ж.С.

**БАЛДАРГА ДЕКОРАТИВДИК ӨНӨР АРКЫЛУУ
ЭСТЕТИКАЛЫК ТАРБИЯ БЕРҮҮ**

Талипов Ж.С.

**ЭСТЕТИЧЕСКОЕ ВОСПИТАНИЕ ДЕТЕЙ ЧЕРЕЗ
ДЕКОРАТИВНОЕ РЕМЕСЛО**

J.S. Talipov

**AESTHETIC UPBRINGING OF CHILDREN THROUGH
DECORATIVE CRAFT**

УДК: 371.1

Бул макалада автор тарабынан баиталгыч билим берүү адистигинин студенттерине жалпы кесиптик багыттын калыптанышынын зарылдыгы жөнүндө маалымат берилген. Бул жумуштун максаты азыркы учурда орто мектептердин баиталгыч класстарда жана жалпы билим берүү мектептеринде көркөм өнөргө үйрөтүү жана эмгек тарбиясын берүүдө министрлик тарабынан жакшы көңүл бурулууда, ошондуктан көркөм өнөргө үйрөтүү жана эмгек тарбиясын берүүдө мугалимдин окуу жылындагы жумушу жана милдети болуп эсептелет. Азыркы учурда технология жана көркөм өнөр предметин окутуу методикасы, тактап айтканда жалпы эле адамзат башка илим, технологияларга кызыгуусун жаратып жаткан учур. Мындай интенсивдүүлүктүн бирден-бир себеби технологиялардын өсүшү менен гана байланыштуу эмес, илимдердин интеграцияланышы, инсандын өзүн-өзү таанып билүүгө жакындашуусу менен да түшүндүрүлөт. Изилдөөлөрдүн жыйынтыгы боюнча жалпы кесиптик билимдин калыптанышы боюнча эки багыт менен иштелип чыкты.

Негизги сөздөр: интенсивдүүлүк, эмгек тарбиясы, декоративдик көркөм, көркөм графика, кесиптик багыт, көркөм өнөр.

В данной статье дана информация о преподавании декоративного искусства в начальных классах. Автор хочет показать, что задача учителя не только научить детей рисовать окружающие предметы, но развивать их творческие способности. В общеобразовательной школе с основами декоративно-прикладного искусства дети знакомятся на уроках декоративного рисования. Декоративное рисование в 1-3 классах основано на декоративной переработке форм и цвета объектов растительного и животного мира и составления из них ручных работ. Как правило, декоративные работы представляют собой обобщение форм и цвета изображаемых с природы объектов – листьев, цветов, букетов и т.п. К декоративному рисованию относится и творческое составление праздничных открыток, эскизов карнавальных костюмов. Знакомление детей с произведениями декоративно-прикладного искусства осуществляется непосредственно на уроках декоративного рисования в тесной, органической связи с содержанием конкретного учебного задания, а не выделяется в специальные уроки-беседы о декоративно-прикладном искусстве. Это позволяет ученикам более глубоко понять связи декоративного украшения вещи с ее практическим назначением, глубже осмыслить особенности декоративного узора, орнамента и в конечном итоге способствовать более яркому, выразительному выполнению собственного рисунка.

Ключевые слова: интенсивность, трудовое воспитание, декоративное искусство, художественная графика, профессиональное направление, искусство.

This article provides information about the teaching of decorative arts in primary school. The author wants to show that the task of the teacher is not only to teach children to draw the surrounding objects, but to develop their creative abilities. In the educational school with the basics of arts and crafts children are known at the lessons of decorative drawing. Decorative painting in grades 1-3 based on the processing of decorative forms and colors of the flora and the stomach-tion of the world and of constructing from them by manual works. As a rule, the decorative papers are obobshchenie shapes and colors depicted from nature objects: leaves, flowers, bouquets, etc. To decor-rivnomu drawing applies creative composing holiday cards, sketches of carnival costumes. Introduce children to works of decorative art is carried out directly on classes on decorative drawing in close, organiza-tion of the content of the specific training task and is not allocated in special lessons-conversations of decorative art. This allows students to understand more deeply the connections of decorative decoration of things with its practical purpose, to better understand the features of the decorative pattern, ornament and ultimately contributes to a brighter, more effective implementation of their own pattern.

Key words: intensity, labor education, decorative art, art graphics, professional direction, art.

Балдарга эстетикалык тарбия жана көркөм билим берүүдө элдик декоративдик-прикладдык искусствонун буюмдары чоң мааниге ээ. Кылымдар бою келе жаткан элдик буюмдар балдардын көркөм сезиминин түпкү көрөнгөсүн түзүп, алардын жан дүйнөсүнө жакын да келет. Мугалимдин программалык материалы жергиликтүү өнөр кесиптерин пайдалануу менен, кенже жаштагы балдарды элдик чеберлердин жасаган буюмдары: шырдак, туш кийиз, ала кийиз, элдик оюнчуктар, оймо чиймелерди териден, жыгачтан кесип күйгүзүп жасоо, чийден чырмамган, сайма жана башкалар, ар бир чөлкөмдө өздөрүнүн өзгөчөлөнгөн көркөм өздүк өнөр кесиби менен даңктана тургандыгы менен тааныштырып чыгууну мугалимден талап кылат.

Мугалим өзү прикладдык искусствонун чыгармаларын ар кандай ыкмалары менен сабакта колдонуп, экскурсияда болуп, түп нускаларын көрсөтүп

пайдаланылат. Бул болсо, балдарды мекенди, элдик чыгармачылыкты сүйүү сезимине тарбиялайт. Балдарды үйдө турган турмуш-тиричилик буюмдарын прикладдык искусствонун чыгармаларынын түп нускаларынан болуп эсептелерин түшүнүшүп, өзүлөрү да ошондой көркөм кооздуктарды жасоого кыялданышат. Өзгөчө элдик өнөрчүлүктүн нускалары: шырдактар, чеканкалар, мебелдер, токулган буюмдар, ала кийиз, кийимдер, шырдактар, чийлер ж.б. кооздуктар баланы адептүүлүктүн, көркөмдүүлүктүн асыл салттарына калыптандырат. Бул жердеги башкы максат балдар оймо-чиймелерди окуй билип, андан чыгармачылыкка түрткү алуу, эстетикалык баалуулугун түшүнүп, оймо-чиймелердин өзгөчөлүктөр буюмдарга жайгаштырылышы менен тааныштырат. Анын үстүнө декоративдүү сүрөт тартуу сабагындагы көрсөтмөлүктүн таасирдүү мүмкүнчүлүгү эстетикалык күчтүү сезимдин бай каражаты болуп, балдардын көркөм табитин өнүгүшүндөгү өзгөчө фактор катары каралат. Мугалим сабакты балдардын көңүлүн оймолордун (мөмөнүн, жалбырактын, гүлдүн) айкалыштарына же ыргактык кайталанышына буруудан баштайт.

Алсак, туш кийиз оймосу үчүн гүлдөрдүн, өсүмдүктөрдүн түрлөрүнүн элдик үлгүлөрү менен жоон эмес саймалар түрүндөгү сызыкчалардын айкалышы мүнөздүү. Анткени туш кийиздин кара, кочкул күрөң боёк сүрөттүн күлгүн ачык түркүн түстөгү оймолору менен жакшы ажарланып турат. Бала биз колдонуп, урунуп жүргөн ар кандай турмуш тиричилик буюмдарынын көркөмдүк касиети менен ушул жерден таанышууга мүмкүнчүлүк алат. Алсак декоративдүү сүрөт салуу сабактарында мугалим балдарга табак, кичинекей челек, калпакча, шалча, көйнөк ж.б. түрүндөгүлөрдүн кагаздан кесилген ар түрдүү түрлөрүн берет. Ал тургай балдар өздөрү да ошондой кооздуктарды аткарууга машыгышат. Башталгыч класстарда жана даярдоо класстарындагы декоративдүү сүрөт салуу сабагын өткөрүүнүн ыкмалары да ар түрдүү келип, мазмуну мугалимден бир топ изденүүлөрдү талап кылат. Программалык талап көп мүнөздүү, көп ыкмалуу, мына ушуга ылайык анын жолдору да түрдүүчө. Мугалим декоративдүү сүрөт тартуу сабагын өтүүнүн методикалык ыкмасын, анын түзүлүшүн дайым ырааттуулукта сактайт. Мугалим жетекчиликке албай, өз алдынча «эркин» сүрөт тартууга сунуш кылган учурда балдар тарабынан көпчүлүк убакта эмгек тартиби бузулат. Ошондуктан, биринчи эле сабактан баштап, эгерде түз сызыктарды тартуу болсо, анда, ага балдарды кызыктырыш учун ар кандай түз, тик сызыктардан турган оймо-чиймелерди сунуш кылуу талапка ылайыктуу.

Даярдоо классынын мектептик курсунда декоративдүү сүрөт тартуу сабагы негизинен эки мүнөздө өтүлөт:

1. Берилген даяр оймо чиймелердин элементтерин колдонуу менен, декоративдик-көркөмдөө тапшырмасын аткаруу.

2. Оюунан өз бет алдынча оймо чийме түзүү жана декоративдик-көркөмдөө тапшырмасын аткаруу.

Даяр таблицадагы үлгүдөн көрүп тартуу-балдардын оймо-чийме тартуудагы иштөөсүнүн өнүгүшүнө тоскоолдук кылбайбы деген суроо туулушу ыктымал. Бирок, даярдоо класстарынын мектептик турмуш тажрыйбасы далилдеп көрсөткөндөй, баланын чыгармачылык демилгеси төмөндөбөстөн, аны жаны сезим, жаны демилге менен байытат:

Андан бала башка бар саймалардын элементтерин эркин колдонуу менен. Жаны сайманын үлгүсүн өз алдынча мазмуну так. Ачык максаты талап кылып көйсө, анда даяр үлгүдөн көчүрүп тартуунун каражаты менен көп нерселерге жетишүүгө болот.

Даяр үлгүдөн көчүрүп тартуу оюунан өз алдынча оймо-чийме түзүүгө карата болгон даярдык иш. Натыйжада даяр үлгүдөн сүрөт тартуу аркылуу бир топ эле окуу тарбиялык максаттар иш жүзүнө ашырылат. Өз ойлорунан эркин ой жүгүртүп, оймо тартуу сабактарында мугалим балдарга баракчанын түрүн тандап алууга мүмкүнчүлүк берет. Мисалы алар тандап алган эки-үч түрдүү (айлана, төрт бурчтук, тилкече) же бир кыйла татаал-көп бурчтук, түз бурчтук, ромб ж.б. тандап алышат. Балдар ойлоп тапкан оймо табакчаны, жолук, жол шалчасын, килемчени кооздоого мүмкүн. Сүрөт тартылып бүткөндөн кийин балдар менен бирге оймолорду карап чыгып, (кимдин оймосу дурус), (кайсы оймо көбүрөөк жагат), ж.б. тандоону аларга сунуш кылат. Сабактын мазмунунун көркөмдүүлүгү жеткиликтүү болгон сайын мугалимден ошончолук ыкмаларды, көркөм каражаттарды колдонуп өтүүнү талап кылат. Алсак, декоративдүү сүрөт тартыш үчүн түстүү боёк берүү зарыл, анткени оймо кагаздын түсү шайкеш келип айкалышып турууга тийиш. Эгер туш кийиз оймосу кара көк, ал эми дасторкон, бет аарчы, салфетка оймосу ак түс менен жакшы айкалышса, анда шырдак оймосу сөзсүз түрдө кара, көк кызыл жашыл фондордо жасалат. Башталгыч жана даярдоо классында декоративдүү сүрөт тартуу сабагы негизинен топторго топтолуп биргелешип иштөөгө жана жекече мүнөздө иштөө болуп өтүлөт. Декоративдик сүрөттөрдөн мугалим балдар менен класстык бөлмөнү, беседаларды, верендаларды жомоктогу үйлөрдү жана башкаларды жасалгалашат. Жети жаштагы балдар турмуш тиричилик буюмдарынын кагаздан кесилген түрлөрүн гана декоративдүүлүккө кооздобостон, көлөмдүү нерселерди да кооздой алышат.

Адабияттар:

1. Сартбаев К., Маллыбаев Б. Башталыч жана даярдоо класстары үчүн методикалык көрсөтмө. - Ф., 1981.
2. Молев Н.О. Выдающиеся художники-педагоги. - М., 1991.
3. Юному художнику. - М., 1980.
4. Журнал юному художнику. - М., 1985.
5. Акматов Д.А., Бердибаева С. Көркөм өнөр булагы. - Б., 2002.
6. Акматов Д.А., Багдасарян А.А. Художественно-изобразительное творчество. / Учебное пособие. - Б., 2015.
7. Акматова Д.А., Дөөлөтбаева Н. Көркөм өнөр. / Методическое пособие. - Б., 2011.
8. Кородовский Д.Н. Об эскизе и развития творческих способностей. / Учебник. - М., 1989.
9. Корнилов К.Н. Рисование натюрморта. / Учебник. - М., 1989.
10. Кородовский Д.Н. Мои советы юным художникам. / Учебник. - М., 1989.

Рецензент: к.пед.н., доцент Боркошев М.М.